

Game Value Relation in Pre - School Education According to Hilmi Ziya Ülken

Aytekin DEMİRCİOĞLU*, Devrim DEMİRCİOĞLU **

* Sinop Üniversitesi ,

E-mail: demircioglu.aytekin@gmail.com, ddemircioglu@sinop.

Copyright © 2016 Aytekin DEMİRCİOĞLU, Devrim DEMİRCİOĞLU. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

Despite the fact that philosophers like Ibn Sina had mentioned their opinions on the education of infant children centuries ago, thoughts on the need of the professional education of children at the pre – school age have been expressed loudly in recent centuries. Pre – school education is conducted on compulsory basis in some of the developed countries and on voluntary basis in the others. Education of infant children has become an important issue in our country after primary education was made compulsory during the reign of Mahmud II. This situation was carried over to the republican period and the rulers of the young republic agreed on that total progress could be maintained by education. Accordingly the intellectuals and politicians of the era showed special interest in education. Hilmi Ziya Ülken, who is one of the intellectuals of the period, had made researches and expressed his opinions on subjects from education to history and from politics to philosophy. In this study, Hilmi Ziya Ülken's thoughts on the importance of game and its relation to value in the education of pre –school children is being analyzed. This study is based on the main works of the philosopher. In this study, which is a theoretical research, content analysis and interpreting data technics have been used.

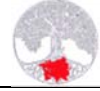
Keywords: Pre – School Education, Hilmi Ziya Ülken, Game, Value, Education

JEL-Classification: I20

Hilmi Ziya Ülken'e Göre Okul Öncesi Eğitimde Oyun - Değer İlişkisi

ÖZET

Her ne kadar İbn Sina gibi düşünürler küçük çocukların eğitime yönelik olarak görüşlerini yüzyıllar önce dile getirmiş olsalar da okul öncesi dönemdeki çocukların profesyonel olarak eğitilmesi gerektiğine ilişkin görüşler son yüzyılda yüksek sesle ifade edilir olmuştur. Okul öncesi eğitim gelişmiş ülkelerin bazılarında zorunluluk, bazılarında ise gönüllülük esasına göre uygulanmaktadır. II. Mahmut döneminde ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi ile birlikte küçük yaştaki çocukların eğitimi ülkemiz açısından önemli bir olgu haline gelmiştir. Bu durum, cumhuriyetin ilanı ile birlikte devam etmiş, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin yöneticileri topyekûn kalkınmanın ancak eğitim ile sağlanabileceği konusunda hemfikir olmuşlardır. Buna bağlı olarak, dönemin aydınları ve siyasetçileri eğitim konusuna özel bir ilgi göstermişlerdir. Bu dönem aydınlarından olan Hilmi Ziya Ülken (1901 – 1974) eğitimden tarihe, siyasetten felsefeye toplumu ilgilendiren birçok konu hakkında araştırmalar yapmış ve fikir beyan etmiştir. Bu çalışmada Hilmi Ziya Ülken'in okul öncesi eğitim yaşlarındaki çocukların eğitiminde oyunun önemi ve oyunun değer ile olan ilişkisine dair görüşleri incelenmiştir. Bunu

yaparken düşünürün temel eserleri esas alınmıştır. Teorik bir inceleme niteliğinde olan bu çalışmada içerik analizi ve yorumlama teknikleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okul Öncesi Eğitim, Hilmi Ziya Ülken, Oyun, Değer, Eğitim

GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından itibaren var olan oyun, yaşamla birlikte başlamış, farklılaşarak ve gelişerek devam etmiş, farklı ilgi ve gereksinimlerin en doyurucu kaynaklarından biri olmuştur (Tuğrul, 2010). Türk Dil Kurumu oyunu “zekâ ve yetenek geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence” olarak tanımlamaktadır (TDK, 2015).

Dünya genelinde erken çocukluk eğitim programlarında oyun eğitimin merkezinde yer almakta ve eğitim sürecinin planlanması ve uygulanmasında en önemli araç olarak kullanılmaktadır. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de okul öncesi eğitimin en temel özelliklerinden biri, oyunun merkezde yer almasıdır (Koçyiğit & Baydilek, 2015).

Oyunun çocuk gelişimi açısından taşıdığı önem tartışmasızdır. Buradan hareketle bilim adamları ve eğitimciler, çocukların eğitiminde oyunun nasıl işe koşulabileceği konusunda sürekli bir biçimde çalışmakta ve yeni fikirler geliştirmektedirler. Okul öncesi eğitimin yaş aralığının genellikle 6 yaş ve daha küçük yaşlar olduğu düşünülürse, bu yaş grubu çocuklara yapılacak eğitimde oyunun gerekliliği ortadadır.

Eğitimin diğer kademelerinde olduğu gibi, okul öncesi eğitimde öğrencilere birtakım bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması hedeflenmektedir. Toplumsal kurumların devamlılığı, bireysel ve toplumsal huzurun tesisi için bu dönemde yapılacak değerler eğitimi faaliyetleri oldukça önem arz etmektedir. Zira okul öncesi eğitimin verildiği yaş aralığı, kişiliğin şekillenmesinde büyük etkisi olan bir çağa denk gelmektedir.

Her toplumun sahip olduğu ve toplumsal sürekliliği sağlayan birtakım değerler vardır. Toplumlar benimsedikleri bu değerleri korumak, yaşatmak ve sonraki kuşaklar aktarmak için yoğun gayret gösterirler. *Değer* kavramı “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet” olarak tanımlanabilir (TDK, 2015).

Bir başka bakış açısıyla insanlar toplumsal kurallar, gelenekler ve görenekler yoluyla *iyi – kötüyü* ve *doğru – yanlış*ı ayırmayı ve kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beill, 2003). Bu bakış açısına göre değerler, toplumların karar alma mekanizmalarında işe koşulan temel ölçütler konumundadırlar.

Türkiye’de değerler eğitimi, her zaman için eğitim olayının mütemmim bir cüz’ü konumunda olmuştur. Değerler eğitimi bazen müstakil bir ders, bazen de bir dersin içerisinde aktarılması hedeflenen kazanım şeklinde yapılmıştır.

Değerler eğitiminin *Musahibat – ı Ahlakîyye* adıyla müstakil bir ders olarak okutulduğu dönemlerde bu dersin içeriği şöyle anlatılmıştır (Özgür, 1973: 37’den akt. Yazıcı, 2006: 514):

Bu derste pek çeşitli ahlâk sorunları ele alınır, bu sorunlara dair gerçek hayattan alınmış fıkra ve hikâyeler anlatılır, birçok değerlere dair eğitsel, aynı zamanda ilginç düşünceler ortaya atılırdı. Şüphesiz, bunlar öğrencilerin dimağında yer eder, alışkanlık doğururdu

Türk – İslam medeniyeti, eğitim, kültür, sağlık gibi değer üreten birçok alanda Batı medeniyetini etkilemiştir. Müslüman düşünürlerin çoğu eserleri Batı dillerine bazen müellifinin

ismi belirterek, bazen de belirtilmeden çevrilmiştir (Ülken, 2011). Bunlardan bazıları İbn Sina'ya aittir. Batı ülkelerinde Avicenna adıyla ve daha çok tıp alanındaki etkileriyle bilinen İbn Sina çocuk eğitiminin nasıl yapılması gerektiğine ilişkin görüş dile getiren önemli bir düşünürdür.

İbn Sina, çocuğun ilk olarak ahlaki açıdan eğitilmesi gerektiğini söylemiştir. Ona göre çocuklar öncelikli olarak *iffet, şecaat, hikmet, adalet, cömertlik, kanaat, sabır, kerem, yumuşaklık, yılmazlık, sadakat, vefa, utanma, sır saklama, sözünde durma, tevazu* gibi erdemleri öğrenmelidir (Akyüz, 2013: 26). İbn Sina'nın çocuk eğitiminde oyunun kullanılmasına ilişkin yaptığı vurguyu kendisinin de çocukken oyun oynamayı çok sevmesinden hareketle elde ettiği kişisel tecrübelerine dayandırmak mümkündür. Hatta çocukluğunda onun, kendisine oyun oynamak yerine ders çalışması gerektiğini söyleyen bir ihtiyara, "Her yaşın belli bir hali vardır. Çocukluğun yakışığı da oyundur. Her yaşın hakkı verilmelidir." Şeklinde cevap verdiği rivayet edilmektedir (Akyüz, 1982: 2).

Çocuk eğitimi konusundaki görüşleri itibariyle İbn Sina'dan etkilenmiş midir bilinmemekle birlikte, Hilmi Ziya Ülken'in İbn Sina'yı Türk düşünce tarihi açısından oldukça önemsendiği bilinmektedir. Zira *Türk Tefekkürü Tarihi* adlı eserinde İbn Sina'ya 30 (otuz) sayfadan fazla bir yer ayırmış; onun eserlerinin hem Osmanlı medreselerinde okutulduğuna, hem de Batı dillerine tercüme edildiğine vurgu yapmıştır (Ülken, 2007b).

Eğitimin her kademesi ile ilgili kafa yoran Ülken, çocuk eğitiminin doğaya uygun yapılması gerektiğini söyleyerek *natüralist akımı* bir ilim teorisi olarak ilk ortaya atan ve onun temsilcisi olarak Rousseau'yu kabul eden günümüz yaygın kabulleri ile görüş ayrılığına girmiştir. Ona göre (Ülken, 2007a), *natüralist akımı* bir ilim teorisi olarak ilk defa ortaya koyan kişi Rousseau değil, Hume'dur. Onun determinizm ve doğal kanun fikrini açıklamak üzere başvurduğu yol psikolojik çağrışımdır. Hume'a göre, insanların olaylar arasında zorunluluk görmelerinin nedeni, o olayların sık sık birbirlerinin ardından gelmelerinin oluşturduğu alışkanlıktır.

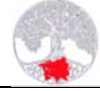
Hilmi Ziya Ülken, erken çocukluk eğitiminde bir eğitim aracı olarak oyunun ve bir eğitim içeriği olarak değerlerin önemini vurgularken hem Türk – İslam tarihinden hem de Batı tarihinden çok sayıda örneği incelemiş ve görüşlerini öyle oluşturmuştur.

YÖNTEM

Bu çalışma, Hilmi Ziya Ülken özelinde, okul öncesi dönem ve erken çocukluk dönemi eğitiminde oyunun ve değerlerin önemine odaklanmıştır. Bu bağlamda, oyunun hem bu dönem çocukların gelişimdeki etkisi ele alınmış, hem de eğitsel konuların aktarılmasında nasıl işe koşulduğuna değinilmiştir. Öte yandan, okul öncesi eğitimde aktarılması gereken değerlere ve bu değerlerin oyun ile ilişkisine bakılmıştır. Bu ilişkiler kurulurken öncelikli olarak literatür taranmış, her iki kavram (oyun – değer) ile ilgili bilgiler verilmiştir. Akabinde, Hilmi Ziya Ülken'in konuyla ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bu veri toplama işlemi esnasında yazara ait birinci el kaynaklar kullanılmış ve düşünürün görüşleri eleştirel bir bakış açısıyla ve yorumlama tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Kaynaklardan edinilen bulgular, dönemsel olarak eski bir dil ile yazıldıklarından çalışmaya güncelleştirilerek aktarılmıştır.

Okul Öncesi Eğitimde Gelişimsel Ödevler ve Oyunun Önemi

Gelişimin en temel özellikleri, zamanla insanın yapısında, düşüncesinde veya biyolojik ve çevresel etkilere bağlı olarak davranışlarındaki değişimler ve sürekliliklerdir (Bayhan & Artan, 2005). Gelişim çok boyutlu bir olgudur. Erken çocukluk dönemindeki gelişim, içinde yaşanan

toplumla ve kültürle yakından ilişkilidir (Santrock, 2011). Gelişim bilimi, insandaki davranış, düşünce, duygu ve toplumsal ilişkilerde görülen yaşa bağlı değişimlerin incelenmesini içermektedir (Bee & Boyd, 2009).

Okul öncesi dönem olarak adlandırılan çağ, insan yaşamındaki en çalkantılı dönemlerden biridir. Bazılarına göre (Heinelt, 1977'den Akt. Özdemir, 2003), bu dönemdeki çalkantı ve krizin temel sebebi, ergenliğin başat konusu olan cinsiyet farklılığının ilk aşamasının yaşanmasıdır. Biyolojik yetersizlikler, güvenlik açığı, kırılganlık, hassasiyet ve benmerkezcilik bu dönemi karakterize eden temel özelliklerdir. Bu yaş grubu çocuklarında oyun oynamaya karşı doğal bir eğilim vardır (Mitkovska, 2014). Bu dönemde çocuğun oyuna olan yatkınlığı onun sorgulama, merak ve keşfetme duygularını geliştirerek aynı zamanda onları sosyalleştirmektedir.

Oyun, çocuklarda sorumluluk, adalet ve yardımlaşma duygularının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca girişimcilik, bağımsızlık, hedefe yönelik hareket etme gibi bazı niteliklerin kazanılmasında önemli bir rol oynamaktadır (Karagyoza, 2014).

Oyun, *iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence* olarak kabul edildiğinde de genellikle çocuklar açısından kendi tercihleriyle şekillenen etkinlikler için kullanılmaktadır (Koçyiğit & Baydilek, 2015). Bu bağlamda ebeveynlerin ve öğretmenlerin, oyunların çocukların tercihleriyle şekillenmesine izin vermeleri önem arz etmektedir.

Oyun genel anlamda, çocuğun kişiliğini bütünüyle etkileyen bir faaliyettir (Gürün, 1984). Aynı zamanda oyun, insanın bedensel açıdan gelişiminde doğrudan belirleyici bir rol oynamaktadır (Topkaya, 2004).

Oyunun çocuğun gelişimi ve eğitimindeki rolünün büyüklüğü sebebiyle Milli Eğitim Bakanlığı 12. Sınıflar için 2006 yılında Eğitsel Oyunlar adıyla bir ders ve öğretim programı hazırlamıştır (MEB, 2006).

Okulöncesi dönem ya da erken çocukluk dönemi (0-6 yaş) bireyin ileride sağlıklı bir yetişkin olmasında belirleyici etkisi olan bir dönemdir. Gelişim ve çocuk psikolojisi kuramcılarına göre çocukluk dönemi birbirlerinden kesin sınırlarla olmasa da farklı evrelere ayrılmıştır. Üstelik bu evrelerin birinde ortaya çıkan özellikler bir sonraki evrenin özelliklerine eklenerek kişiliğe dâhil olmaktadır. Bir evrede gerçekleşen durum olumsuz olursa sonraki evrelerdeki gelişmeyi de bozabilmektedir (Çukur, 2011). Bu nedenle, erken çocukluk dönemindeki ya da okul öncesi dönemdeki çocukların gelişimsel ödevlerini sağlıklı bir biçimde gerçekleştirmeleri sonraki yaşamlarının kalitesini belirleyen temel ölçütlerden biri olmaktadır. Bu durumda, okul öncesi yaş grubundaki çocuğun hayatına etki eden aile ve okul gibi kurumlara, anne – baba ve öğretmen gibi yetişkinlere önemli ödevler düşmektedir.

Okulöncesi dönemin ya da erken çocukluk döneminin gelişimsel ödevleri şöyle tespit edilmiştir (Bacanlı, 2015):

- Yürümeyi öğrenme
- Katı yiyecekleri yemeyi öğrenme
- Konuşmayı öğrenme
- Beden artıklarının atılmasını kontrol etmeyi öğrenme
- Cinsiyet farklarını ve cinsel gösterişsizliği (cinsiyetini teşhir etmemeyi) öğrenme
- Sosyal ve fiziksel gerçekliği tanımlamak için kavramlar oluşturma ve dili öğrenme
- Okumaya hazır hale gelme

- Doğru ile yanlış ayırma ve vicdan gelişimine başlama

Bu dönemin gelişimsel görevlerine şu gelişim özellikleri de ilave edilebilir (Atay, 2009):

- Büyüme durağıdır. Fiziksel görünüş daha incedir ve bedensel oranlar yetişkine daha çok benzer.
- İştah azalır. Uyku problemleri yaygındır.
- Büyük ve küçük kaslar gelişir; motor beceriler ve güçlenme artar.
- Diğerlerinin görüşlerini anlama düzeyi gelişmekle birlikte, benmerkezcilik hâkimdir.
- Bilişsel olgunluğa erişememe durumunda, dünya ile ilgili mantıksız düşünceler oluşur.
- Bellek ve zekâ gelişir. Tahmin yeteneği güçlenir.
- Daha ayrıntılı oyunlar oynayabilir.
- Saldırganlık ve korku davranış – duygu durumları yaygındır.
- Ailenin yanında diğer çocuklar da önem kazanır.

Bütünsel bir bakış açısıyla ele alındığında gelişimin boyutlarını şu şekilde tespit etmek mümkündür (Başaran, 2005):

- Bedensel gelişim
- Devimsel gelişim
- Bilişsel gelişim
- Duygusal gelişim
- Cinsel gelişim
- Toplumsal gelişim
- Törel gelişim

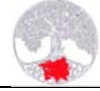
Bu boyutlara, dil gelişimini de eklemek mümkündür (Tuzcuoğlu, 2005).

Çocukların oynadıkları oyunların yaşlarına, fiziksel ve ruhsal gelişimlerine uygun olması gerekmektedir. 3 yaşına kadar olan çocuklar için daha basit ve klasik oyunlar uygundur. 4 yaşından itibaren saklambaç ve futbol gibi, kuralları olan, daha karmaşık, yapılandırılmış oyun gruplarına geçilebilir. Kaliteli bir şekilde bu tür oyunları oynayan çocuklar keyifli, canlı ve girişimci bireyler olarak yetişirler (Doksat, 2011).

Oynadıkları oyunlarla da ilişkili olarak 5 – 7 yaş grubundaki çocuklar, yüksek derecede toplumsallaşmış bir birey görünümündedirler. Bu dönemdeki çocuklar grupla birlikte oyun oynayabilir ve oyunun kurallarını özümseyebilirler (Yavuzer, 2012). Ayrıca, arkadaşlarıyla duygudaşlık kurabilir, kendinden küçük çocuklara karşı sempati geliştirip yardımcı olabilir, başkalarına karşı acıma hissi geliştirebilir (Çelen, 2013).

Oyun oynamanın çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gelişim süreçlerinde doğrudan ve önemli katkıları olduğu bir gerçektir. Bu katkılar şöyle sıralanabilir (Doksat, 2011):

- Sosyal ipuçlarını daha iyi yakalamasına, öfke ve saldırganlık duygularını daha iyi kontrol etmesine yardımcı olur.
- Hem sözel becerilerin (algılama, ifade etme vb.) hem de psikomotor becerilerin gelişmesine etki eder.
- Odaklanma ve dikkat devamlılığını sağlar.
- Hayal ile gerçeğin ayırt edilmesine olanak sağlar.
- Sebat etmeyi öğretir.
- Oyunlarda bürünülen farklı roller empati yeteneğinin gelişmesine yardımcı olur.
- Grupla birlikte hareket etme, çocuğa liderlik, işbirliği, sırasını bekleme ve paylaşma gibi durumları öğretir.

- Plan yapma ve sıraya koyma becerileri gelişir.
- Yaratıcılığı ve zihinsel yetenekleri gelişir.

Okul öncesi dönemden okul çağına geçişte çeşitli kırılmalıklar ve uyuşmazlıklar yaşanabilmektedir. Eğitsel kurum ve çağ değişiminden kaynaklanan bu problemler ciddiye alınmalı ve bununla ilgili ulusal stratejiler oluşturulmalıdır (Mojsovska, 2014). Türkiye açısından değerlendirildiğinde mevcut durum yeterli kabul edilmese bile önemli atılımların olduğunu ve gelecekte daha iyi bir konuma ulaşılacağını söylemek abartı olmaz.

Değerlerin Öğretilmesi

Değerlerin öğretilmesinde iki temel yaklaşım söz konusudur:

Bunlardan ilkinine göre, değerler doğrudan öğretilmelidir. Değerlerin doğrudan öğretilmesini temel alan bu yaklaşım, sorumluluğu yetişkinlere yüklemektedir. Buna göre yetişkinlerin çocuklara ahlaki değerleri doğrudan öğretmek onların davranışlarını şekillendirmesi ve onlara iyi alışkanlıklar kazandırması gerekmektedir (Halstead & Taylor, 2000).

Değerlerin öğretilmesiyle ilgili ikinci yaklaşım, Kohlberg tarafından ortaya atılan ve değer eğitiminde akıl yürütme ile bilişsel süreçleri ön plana çıkaran yaklaşımdır. Kohlberg, *bilişsel ahlaki gelişim kuramını* Baldwin, Mead, Piaget ve Vygotsky gibi düşünürlerden esinlenerek oluşturmuştur (Dawson, 1994). Kohlberg ahlaksal gelişim teorisinde değerlerin dışarıdan ve başkaları tarafından değil, kişinin bilişsel ahlaki gelişim düzeyine bağlı olarak kendi yaptığı akıl yürütmeler sonucunda oluştuğunu ve şekillendiğini belirtmiştir (Kohlberg, 1963; 1969). Kohlberg teorisini, farklı yaş gruplarındaki çocukların verdiği ahlaki kararları inceleyerek oluşturmuştur ki, teorisinin özü, yaş ilerledikçe verilen ahlaki kararların niteliğinin pozitif yönde değiştiği olgusuna dayanmaktadır. Bu durum, onun teorisini başarılı kılan unsurların başında gelmektedir (McGill, tr.).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili alt birimler değerler eğitimi konusunu önemsemektedir. Değerler eğitiminin dayandırıldığı yasal mevzuat ise şöyle belirtilebilir (MEB, 2015): 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliğinin 5.maddesi, Meslekî ve Teknik Eğitim Yönetmeliğinin 5.maddesinin c bendi, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 229 sayılı İlköğretim Kurumları Yönetmeliği hükümleri, Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği 5.maddesinin b,c bentleri, Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü Stratejik Planı, 18.Milli Eğitim Şurası Çalıştay Raporu ve 2010/53 Sayılı (İlk Ders Konulu) Genelge.

Demokratik toplumlarda değer eğitiminin eleştirel bir bakış açısını merkeze alarak bireylerin önce kendi değerler sistemini anlaması, daha sonra da başkalarının değerlerini anlayarak, her ikisi arasında uzlaşma oluşturabilmeyi hedeflemesi gerekir. Değerlerin sorgulayıcı bir anlayışla kazanılması, onlardaki mana derinliğinin daha iyi kavranmasına imkân tanımaktadır (Doğanay ve diğerleri, 2012).

Türkiye’de devlet tarafından çocuklara ve gençlere yönelik yürütülen değerler eğitiminin amaçları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 2015):

- a. Öğrencilere, Atatürk ilke ve inkılâplarını benimsetme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslar arası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı

duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak,

b. Öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak,

c. Öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu vatandaşlar olarak yetiştirmek,

d. Öğrencilere bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmak,

e. Öğrencilere, toplumun bir üyesi olarak beden ve ruh sağlığının yanı sıra ailesinin ve toplumun sağlığını korumak için bilimsel süreçlere ve ahlaki değerlere uygun olarak karar verme alışkanlığını kazandırmak,

f. Öğrencilerin kendilerine güvenen, sistemli düşünebilen, girişimci, plânlı çalışma alışkanlığına ve eleştirel bakış açısına sahip, estetik duyguları ve yaratıcılıkları gelişmiş bireyler olmalarını sağlamak,

g. Öğrencilerin kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilecek yapıda bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamak,

h. Öğrencilerin kişisel, toplumsal tüm kaynakları ve zamanlarını etkin, yerinde ve verimli kullanmalarını sağlamak,

ı. Öğrencilere temel insanî değer ve erdemleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olmak,

i. Öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak,

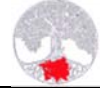
j. Öğrencilere Türk dilini sevdirek, dilimizdeki yozlaşmaların önüne geçilmesini sağlamak,

k. Her öğrencinin biricik ve tek olmasını, bu tek ve biriciklerin çoklar olabilmesini ve okullarımızı çoklar içinde özel olmayı sağlayan bir yaşam merkezi durumuna getirmeyi sağlamak,

l. Öğrencilerimizin millî, manevî ve evrensel değerleri hayata geçirmelerini sağlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamak,

m. Değerlerimizin gelecek nesillere aktarılmasındaki önemli görevi yerine getirerek artan ve değişen risk ve tehditlerden bireysel ve toplumsal korunmayı sağlamak.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kendisine bağlı örgün eğitim kurumlarında benimsetilmesi istenen değerler şu şekilde belirlenmiştir (MEB, 2015): *Sevgi, Sorumluluk, Saygı, Hoşgörü – Duyarlılık, Özgüven, Empati, Adil olma, Cesaret, Liderlik, Nazik olmak, Dostluk, Yardımlaşma – Dayanışma, Temizlik, Doğruluk – Dürüstlük, Aile birliğine önem verme, Bağımsız ve özgür düşünebilme, İyimserlik, Estetik duyguların*

geliştirilmesi, Misafirperverlik, Vatanseverlik, İyilik yapmak, Çalışkanlık, Paylaşımçı olmak, Şefkat – Merhamet, Selamlaşma, Alçakgönüllülük, Kültürel mirasa sahip çıkma, Fedakârlık.

Bir başka çalışmada (Özen ve diğerleri, 2012), Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, ilköğretimdeki sosyal bilgiler dersi ile hayat bilgisi derslerinin müfredatlarına yukarıda bahsedilen değerlerden farklı olarak *Barış, Toplumsallık, Özsaygı, Yeniliğe Açıklık ve Sabır* gibi değerlerin kullanıldığı görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan iki farklı çalışmada, öğretilmesi arzu edilen değerlerin farklılık arz ettiği görülmektedir. Bu durum, bakanlık nezdindeki değer eğitimi çalışmalarının yeni olmasına ve bakanlığın bu konudaki fikirlerinin net olmamasına bağlanabilir.

Yapılan bir çalışmada, okul öncesi dönemde değerler eğitimi denildiğinde öğretmenlerin belirttikleri değerlerin dağılımları şu şekilde tespit edilmiştir (Ogelman & Sarıkaya, 2015):

Değerler	f	%
Saygı	37	23.1
Sevgi	35	21.9
Hoşgörülü olmak	21	13.1
Sorumluluk almak	19	11.8
Yardımlaşma/yardımseverlik	18	11.2
Dürüstlük	12	7.5
İşbirliği	11	6.9
Nezakete	7	4.3
Toplam	160	100.0

Avrupa Vatandaşlık Eğitimi Politikası Araştırma Projesi kapsamında yirmi birinci yüzyılın küresel eğilimleri ve bu yüzyılın vatandaşının sahip olması gereken erdem ve değerler şöyle tespit edilmiştir (Cogan ve Derricott, 2000):

- Sorunlara küresel toplumun bir üyesi gibi yaklaşma
- Diğerleriyle işbirliği içinde çalışma ve diğerlerinin toplumdaki rol ve sorumlulukları için sorumluluk üstlenme
- Kültürel farklılıkları anlama, kabullenme ve onlara karşı hoşgörülü olma
- Sistematiğe ve eleştirel düşünme
- Çatışmaları barışçıl yollarla çözme
- Çevreyi koruyan bir yaşamı benimseme
- İnsan haklarına saygı duyma ve savunma
- Yaşamın tüm boyutlarına aktif olarak katılma
- Bilgi teknolojilerini kullanma

Değerler eğitimi alanında yapılan çalışmaların sıklığı ve çeşitliliği, konun hem Türkiye’de hem de dünya genelinde sahip olduğu önemi göstermesi açısından anlamlıdır. Hilmi Ziya Ülken açısından değerlerin öğretilmesi, yöntem ve teknikler bakımından günümüz anlayışıyla birebir örtüşme de gereklilik bakımından benzeşmektedir.

Hilmi Ziya Ülken’e Göre Okul Öncesi Eğitimde Değerler ve Oyun

Hilmi Ziya Ülken’e göre (2007), antropolojik açıdan insan bilen ve bilme istidadıyla doğan bir varlıktır. İnsanın bu özelliği, kutsal metinler tarafından da desteklenmektedir: “O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Yıldızlar da Allah'ın emri ile hareket ederler. Şüphesiz ki bunlarda aklını kullananlar için pek çok deliller vardır.” (Kur’ân, 16/12). Bu ve benzeri ayetler, insanın akılla donatılmış olarak doğduğunu ve aklının kullanmasının onun için bir tercihten öte bir zorunluluk olduğunu anlatmaktadır. Bu zorunluluk bireysel boyutunun yanında, toplumsal bir boyuta da sahiptir. Diğer bir deyişle aile, okul, devlet gibi toplumsal kurumların da eğitsel anlamda sorumlulukları vardır.

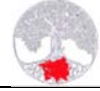
Devletin yaptığı eğitimin esası, fertleri kendi mekanizmasına göre yetiştirmektir. Bu bağlamda milli eğitim, gerçek ve ideal şeklinde bir vatandaş eğitimi olmaktadır (Ülken, 2008). Şu halde Avrupa, milli eğitim alanında Türkiye’ye ancak ilkeler ve esaslar verebilir, genel çizgileri gösterebilir. Bunun dışında, Avrupa ülkelerinden birinin eğitim sistemini tekil olarak almak veya birkaçının terkiibinden oluşan bir eğitim sistemini kabul etmek Türk milli eğitimi açısından doğru değildir (Ülken, 1998).

Farklı coğrafyalarda yaşayan Türk toplumları birçok çocuk oyununu tarihsel süreç içerisinde benzerliklerini koruyacak şekilde devam ettirmişlerdir (Esen, 2008). Türkler açısından çocukların eğitiminde oyunun ve ahlaksal erdemlerin önemi Dede Korkut hikâyelerine, halk mesellerine, menkıbelere, yazılı ve sözel kültür unsurlarına yansımış durumdadır. Hilmi Ziya Ülken, bu durumun farkında olarak küçük çocukların eğitiminde değerlerin nasıl kazandırılacağı konusu üzerinde durmuş ve bu yaş grubunda oyunun önemini açıklamaya çalışmıştır. Bunu yaparken hem Türk tarihinden hem de çağdaşı Batı kaynaklarından yararlanmıştır.

Hilmi Ziya Ülken’e göre (2001a) hem sebep hem de amaç bakımından ahlaki davranışın temelinde insan kişiliği yatmaktadır. Ancak kişilik ahlaklılığın ideali değil, evrim prensibidir. Çünkü kişilik genel anlamdaki farklı ahlaki yapılarda aynı güçte ve kapsamda bulunmaz. Kişilik, insanın tüm yaşlarında aynı kalan bir öz değildir. Kişiliğin rolü ve sınırları genişledikçe ahlaklılığın alanı ve sınırları da genişler.

Kişilikte meydana gelen değişimlere bağlı olarak ahlaki olaylar ve değerlerin algılanması ve onlara karşı takınılan tutumlar da değişiklik gösterebilir. Kişilikte meydana gelen değişiklikleri şu süreçlere ayırarak incelemek mümkündür (Ülken, 2001a):

- Derinleşme süreci: İnsan, başka insanlarla ve toplumla ilişki kurdukça kendi davranışlarında ve bakış açısında derinleşir. Bu derinleşmenin bir yönü değerlere doğru gerçekleşir. Bunun sonucu olarak da insan, vicdan, sorumluluk ve ahlaki yaptırımlar konusunda daha derin bir bakış açısına ulaşır.
- Evrenselleşme süreci: Kendi ahlaki tutumlarında derinleşen insan, ahlaki davranış ve kararların bütün insanlar için olması gerektiği sonucuna ulaşır. Böylece bütün insanları kapsayacak değerlere sahip olur.

- Aklileşme süreci: Ahlaki düzeyi gelişen insanlar, diğer insanları bir obje gibi görmezler. Herkesin bir fert olarak kabul edilmesi, başka bir nesneye veya kişiye indirgenmemesi ahlaki bakımdan rasyonel bir seviyeye ulaşıldığını göstergesidir.

İnsan, değerler yaratan veya keşfeden, keşfettiği bu değerler uğruna kendini feda edebilen bir varlık tır. Buradan hareketle Hilmi Ziya Ülken, değeri, bir eylem ve etkinlik olarak kabul etmektedir. Öyleyse toplumsal ölçekte bir *Değerler Sosyolojisi*nden ya da *Değerler Felsefesi*nden söz etmek mümkündür. Bu disiplinler içerisinde değerlerin alanının ne olduğu, değer anlamı, başka felsefi problemlerle ilgisi vb. sorgulanabilir (Avcı, 2005).

Ahlaksal davranış, çatışma ve sentez aşamalarından geçerek kendi kendini yaratır. Bu aslında, ahlaksal bir varlık olan insan kişiliğinin gelişmesidir. Bu gelişme üç safhada gerçekleşmektedir (Ülken, 2001a):

Birinci aşama, *temayül aşaması*dır. İlk çocukluk yıllarını kapsayan bu aşamada çocuk henüz topluma karışmamıştır. İlkel haz ve acılar bu dönemde ahlakın ölçütünü oluşturmaktadır. Kişilik açısından oldukça önemli olmakla birlikte ahlakın tüm kökenini burada aramak doğru değildir.

İkinci aşama *teknik* olarak adlandırılabilir bir safhadır. Çocuğun toplumsallaştığı bu aşamada ahlaki kişilik, teknik içinde işini tam olarak yapmakla gerçekleşir. Bu dönemde çocuk, toplumsal ve ahlaksal kuralları öğrenir ve onlara uyum sağlar. Bu aşamada ahlaklılık, bir gaye değer halini almaktadır.

Üçüncü aşama, toplum üstü de denilebilecek olan *öz ahlak* safhasıdır. Ferdin toplumu aştığı bu evrede artık ahlaklılık, kendiliğinden gaye haline dönmüştür. Bu aşamada ahlaki davranışlar artık haz ve acı nedeniyle ya da teknik (toplumsal normlar) nedeniyle değil, kişiliğin tam gelişmesinin gereği olarak yapılır.

Çocuğun toplumla ilişki miktarı arttıkça ve karmaşılaştıkça, hangi değerlerin gaye, hangilerinin vasıta değerler olduğu konusunda bir karmaşa oluşması olağandır. Bu durumda çocuk genellikle toplumsal bir varlık olmanın gereği olarak toplumun gaye değer olarak benimsediklerini kendisine gaye değer olarak benimseyecektir. Toplumsallaşma düzeyi arttıkça bu değerler inançla ilişkilendirilecek ve böylece birey açısından sosyal ideal değerler sistemi kurulmuş olacaktır (Ülken, 2001a). Buradan hareketle, değerlerin toplum içinde gelişerek bireye aktarıldığı ve apriori bir kökeni olmadığı söylenebilir.

İnsanoğlu, değerlerle ilişkisi bağlamında, tarihsel açıdan birbirinden farklı üç dönem yaşamıştır (Ülken, 1998):

Bunlardan ilki, *boş heyecanlılık* diye adlandırılabilir bir dönemdir. Bu dönemde insan, doğa içinde bir çocuk gibidir ve tepkilerini düzenleyemez, kendini sözden ziyade hareketlerle ifade eder. İnsan ile doğanın etkileşiminden doğan bu evre, bir kere doğduktan sonra insan üzerinde etkili olarak ona kendi rengini ve kimliğini veren bir değerler sistemidir. Bu dünya görüşünde değer, asıl şeylerin içinde gizemli ve sırlı bir güçtür. İnsan bu dönemde nesneler ile olayları açıklayan manevi bir çevre oluşturur. Bu manevi çevreye *içten değerler âlemi* denir.

Bazı toplumların içinden geçtiği, bazılarının ise geçmeye devam ettiği ikinci evre *durdurma* dönemi olarak adlandırılabilir. Bu dönemde insan, davranışlarını ve eğilimlerini frenleyebilir veya yönlendirebilir. İnsanın âlemin değişen tarafları yanında değişmeyen özünü de kavramaya başladığı bu evrede manevi açıdan *yetkin değerler âlemi* olarak adlandırılabilir yeni bir çevresi oluşur.

Birçok toplumun henüz girmediği, eşiğinde olduğu bu ve beden – ruh olgunlaşmasının yaşandığı üçüncü evre *kişilik* olarak adlandırılabilir. Bu aşamadaki insan tutku ve davranışlarını tam anlamıyla kontrol ederek doğaya uyumlu bir hale gelmiştir. Kişilik ve ihtiraslar etrafında şekillenen bu üçüncü âlemin manevi açıdan çevresi *amaç – değerler âlemi* olarak adlandırılabilir. Bu aşamada değerler artık ne şeylerin içindeki gizemli bir güç, ne de şeylerin üzerinde aşkın ve yetkin bir âlemdir. Burada değer, bizzat eylemlerin yöneldiği hedefler ve amaçlardır.

Hilmi Ziya Ülken'in insanların değerlerle ilişkisi bağlamında yaşadıkları manevi evreleri üç gruba ayırarak incelediği bu görüşü Auguste Comte'un *üç hal yasası* olarak bilinen ve insanlığın mistik halden pozitif hale evirildiğini anlattığı teorisine oldukça benzemektedir. Özellikle üçüncü aşamada belirttiği 'şeylere içkin ya da aşkın değerlerin olamayacağı' yönündeki açıklamaları, Comte'un *pozitif dönem* dediği üçüncü haldeki değerler açıklaması ile yoğun bir benzerlik göstermektedir.

Hilmi Ziya Ülken, ahlak ve değerler ile ilintili önceki sınıflamalarına benzer bir şekilde değerlerin üç aşamalı bir gelişme sürecine sahip olduğunu belirtmiştir (Ülken, 2001b):

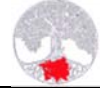
Bunlardan ilki, *ilkel ve aracı değer safhası*dır. Değerlerin doğduğu, oluştuğu ve süje – obje ayırımına tabi olmadığı dönemdir. İnsan açısından bu dönemde değerlerin ayrıntılı ve sağlıklı bir analizi yapılamadığı için bu dönem değerler açısından bir eğilim safhasına karşılık gelmektedir. Jean Piaget ve bazı psikologlar bu safhayı *çocuk ruhundaki animizm* olarak adlandırmaktadırlar. Çocuk, ilkelikle yürüyen bu safhada aile ve toplumla sağlıklı iletişim kurabilecek değer yargılarını oluşturmaya çalışmaktadır.

İkincisi, *toplumsal gayelilik (pragmatik değer)* olup bir farklılaşma safhasıdır. Bu aşamada insan, objektif veya sübjektif olarak ayrılan değerler arasında ayırım yapabilir ve onlar arasındaki farkları anlayabilir düzeye gelmektedir.

Üçüncü aşama, *mutlak değer* safhasıdır. Bu aşamada değerler, insan eyleminin son noktasına işaret ederler ve toplumsal değerlerle en üst nokta birleşirler. Bu değer ayırt edici özelliği feda edip, kişi toplumsal veya dini açıdan üst aşamayı temsil eden değerler için birçok şeyini feda edebilir.

Farklı eserlerinde ahlak ve değerler alanında benzer şeyler söyleyen Hilmi Ziya Ülken, değerler alanını bu şekilde inşa etmiştir. Bu tekrar edişlerde pozitivist izler görmek mümkündür. Ancak içinde yaşadığı toplumun gerçekliğinden hareketle mistik değerleri görmezden gelmemiş, hatta onların okul öncesi eğitimde oyunu aracı olarak kullanmak suretiyle çocuklara aktarılmasını istemiştir.

Okul yaşına hazırlık olarak da nitelenebilecek olan okul öncesi dönemde çocuk annesine olan bağımlılığın kurtulur ve ailesini aşan yeni çevrelerin içine girmeye başlar. Bunlar yakın akrabalar, kardeşler, arkadaşlar ve sokak çevresidir. Çocuk gelişimi açısından, sokak yerine, oyun oynayabileceği ve sıkılmayacağı yuva veya anaokulu sokağın yerine çocuğa bir alan olarak tanınırsa bu onun gelişimine olumlu etki eder. Ancak bu imkân her zaman ve her yerde bulunmayabilir. Bu durumda çocuk müzik dışı unsurların kompleks bir etkisi altına girer. Bunun çocuk açısından olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Bu durumda çocuk argo sözcükleri ve kavga etmeyi öğrenir, cinsel açıdan olması gerekenden erken uyarıcılarla muhatap olur. Buna karşılık, sokağın getirdiği zorlamalar onu daha becerikli ve daha cüretkâr yapar. Ayrıca çocuk karşılaştığı sorunlarla tek başına çıkabilme kapasitesi kazanır (Ülken, 2001c). Hilmi Ziya Ülken açıkça belirtmese de, çocuğun dışarı çıkıp sokaktan argo vb. olumsuz bir takım özellikler

edinmesinin oluşturacağı zararı, uygun bir anaokuluna gidemeyip evde sünepe şeklinde yetişmesinin vereceği zarardan daha önemsiz bulmaktadır.

Eğitici oyunlar çocuk üç yaşına geldikten sonra başlayan ve bütün eğitim yaşlarında, hatta erişkinlikte de devam eden insan hayatının en esaslı faaliyetlerinden biridir. Çocuğun algı, hayal gücü, düzenli hareket, karakter ve disipline bağlılık gibi özellikleri oyun sayesinde gelişmektedir. Üstelik bir çocuğun oyun oynaması onun ciddiyetsiz bir insan olarak yetişmesine yol açmaz (Ülken, 2001c). Görüldüğü üzere Hilmi Ziya Ülken, çocuk eğitiminde oyunun rolü konusunda modern psikologlarla aynı şeyleri dile getirmekte ve oyuna, okul öncesi yaş grubundaki çocukların eğitimi açısından büyük önem atfetmektedir.

Hilmi Ziya Ülken, oyunu açıklamaya yönelik teorilerin çoğunu başarısız bulmaktadır. Zira bu teoriler, oyunu daha ziyade bedensel bir etkinlik olarak açıklamaya çalışmakta, oyunun çocuğun zihinsel ve ahlaki gelişimine olan etkisini görmezden gelmektedirler. Sadece bedensel gelişime yarayan oyun, olsa olsa hayvanların kendi aralarında oynadıkları oyunlar için geçerli olabilir. Bu durum insan için geçerli olamaz (Ülken, 2001). İnsanların oynadıkları oyunların bedensel gelişim dışında da, bilişsel ve ruhsal açıdan çocuğa faydaları söz konusudur.

Oyunun çocuklar açısından disipline edici bir özelliği vardır. Çocuklar oyun sayesinde başka insanlarla ortak amaçlar doğrultusunda birlikte hareket etmeyi, plan yapmayı, paylaşmayı, birlikte sevinmeyi ve üzülmeyi öğrenirler. Ayrıca yine oyun sayesinde birtakım kurallara tabi olmayı ve onlara uyum sağlamayı öğrenirler (Ülken, 2001c). Bu durum oyunun başlı başına çocuk açısından bir toplumsallaştırma işlevi yerine getirdiğini göstermektedir. Başkalarıyla birlikte grup oyunu oynayan çocuklar, günümüz modern eğitimcilerinin değerler eğitiminden beklediği paylaşma, saygı, sevgi, sorumluluk, empati gibi birçok temel değerın kazanılmasına aracılık etmektedir.

Çocuklar arasında oynanan oyunlarda kurallara uymak çok önemlidir. Kurallara uymayan oyuncular (mızıkçılar), oyunu hile katan oyunculardan bile daha değersiz olarak algılanırlar. Çünkü oyuna hile katan oyuncu, görünüşte oyunun kurallarına uymaktadır; kurallara bir itirazı yoktur. Buna karşılık mızıkçılık yapan çocuğun itirazı oyunun kurallarına karşıdır ve oyunun kendisini bozmaktadır. Bu durumda diğer çocuklardan yoğun bir tepki görür. Böylece, kendi iç kontrol mekanizmaları ve kuralları sayesinde grup oyunları çocuklar açısından karakter eğitimi halini almaktadır. Bu oyunlar çocuğun ahlaki kişiliğinin kurulmasında rol oynar (Ülken, 2001c).

Her oyun belli bir çaba ve ciddi bir emek ister. Bir konuda çaba ve emek sarf ederken de çocuğun dikkat, algı, hatırlama, çağırışım ve odaklanma gibi yetenekleri gelişir. Oyunun getirdiği fiziksel yorgunluk, bir zorunluluk nedeniyle yapılan bedensel çalışmanın verdiği yorgunluk gibi çocuğu olumsuz etkilemez. Hatta okullarda, ders aralarında oynanan oyunlar, dersle bunalan çocuklar açısından dinlendirici bir işlev görmektedir. Bununla birlikte çocuklar, biriken enerjilerini oyun sayesinde faydalı bir şekilde atmaktadırlar. Çocuğun aileden ve sokak çevresinden aldığı ilk eğitimleri oyunla başlamaktadır. Bu nedenle, okula hazırlık mahiyetindeki eğitim kurumlarında ve okullarda, oyunun eğitici özelliklerinden yararlanmaya devam edilmelidir (Ülken, 2001c). Gerçi düşünürümüz burada eğitim kurumlarına ve öğretmenlere düşen roller konusuna pek değinmemiştir ama bu durumun içerin önemini azaltmamaktadır.

Hilmi Ziya Ülken, oyununun çocuğun ahlak gelişiminde önemli bir rol oynadığını belirtmesine karşılık salt ahlak için olmadığını da söylemiştir. Ona göre (2001c) her oyunun bir ahlakı vardır ama oyun ahlak için değildir. Bunu şöyle yorumlamak mümkündür: ahlak ya da değerler eğitimi

oyun ile hedeflenen yegâne gaye değildir ama oyun esnasında ya da sonrasında zorunlu olarak ortaya çıkmaktadır.

Grup oyunlarında yarışma kültürü kadar dayanışma kültürü de gelişir. Çocuk *ben* ile *başkasını* hem mücadele, hem de işbirliği bağlamında ayırt etmeyi ortak oynanan oyunlar sayesinde öğrenir. Çocuk bu oyunlar sayesinde sübjektif bilinçten realist (objektif) bilince geçiş yapmayı başarır (Ülken, 2001c).

Oyunda verilecek iyi bir eğitimle iyi huylu, girişimci, cesur, neşeli, geçimli, azimli ve sağlam insanlar yetişir. Kötü bir eğitimle de bunların tersi geçimsiz, kötü huylu, mızıkçı, içine kapanık, küskün ve korkak çocuklar yetişir (Ülken, 2001c). Çocukta oyunun etkisiyle kazanılan bu karakter özellikleri, büyük ölçüde yetişkinlikte de devam etmektedir.

Kolektif oyunlarda eğitimin tüm gayretlerine rağmen, kurallara uymayan ve mızıkçılık yapan öğrenciler çıkabilir. Onların doğuştan getirdikleri bazı bozuklukları vardır. Eğitmeni, bu sinirli çocukları oyuna dâhil edebilir ve oyundan zevk alabilir hale getirebilirse önemli bir iş başarmış olur. Zira böylece çocuğun daha sonraki eğitim yaşantısında karşılaşacağı bireysel zorluklar azaltılmış olur (Ülken, 2001c). Yazarımız açıkça söylemese de, oyun kurallarına uymayan ya da mızıkçılık yapan çocukların bu hallerini doğuştan getirdikleri bazı özür ya da engellere bağlamaktadır. Diğer bir deyişe mızıkçılık yapan çocukların zihinsel ya da bedensel açıdan engelli olduklarını, oyun kurallarına uymamalarının sebebinin bu olduğunu kastetmektedir. Oysa bu durum, günümüz modern bilimi açısından kabul edilebilir değildir. Uyumsuz ve grup oyunlarında başarılı olamayan çocukların tümünü doğuştan engelli olarak kabul etmek çok akla yakın görünmemektedir.

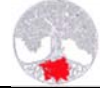
Hilmi Ziya Ülken, oyun aracılığıyla toplumsallaşan, toplumun kurallarını taklit eden çocukların Batıya yaklaşan Türk kültürü açısından önem teşkil ettiğini düşünmektedir (Ülken, 2001c). Bu çıkarım muhtemelen çocukların toplumsal uyum seviyesi yükseldikçe daha üst bir toplumsal yapıya ve sosyal yaşantıya ulaşacağımız ve bu yönüyle görece gelişmiş Batı toplumlarına benzeyeceğimiz öngörüsüne dayanmaktadır.

Çocukların grup oyunu oynamaları önceleri onlarda *biz* kavramını güçlendirmektedir. Daha sonra çocuk, gruptaki *başkalarının* varlığından hareketle *ben* kavramını yüceltmektedir. Bu durum çocukta, Freud'un kine benzer şekilde bir kompleks ortaya çıkartmaktadır. Çocuk objektif ve sübjektif bilinç ayırımına varıncaya kadar bu ruhsal çatışmayı yaşar. Ancak Freud'un bu çatışmanın temel kaynağı olarak cinsel enerjiyi (libido) göstermesi ispattan uzak bir açıklamadır (Ülken, 2001c). Hilmi Ziya Ülken'in Freud ve diğer psikolojik kuramlardan haberdar olması ve görüşlerini onlarla kıyaslayarak ilerletmesi bir başarı olarak kabul edilebilir.

SONUÇ

Okul öncesi dönem, fiziksel, bilişsel ve ruhsal açıdan hızlı değişimlerin yaşandığı, buna bağlı olarak da hayli çalkantılı geçen bir dönemdir. Çocukların bu yaşlarda aileden, çevreden veya okuldan aldıkları eğitimin onların kişiliklerinin oluşumunda, sonraki yaşlardaki ahlaksal tutumlarının gelişmesinde, değer yargılarının şekillenmesinde ve toplumla uyumlu birer birey olmalarında çok büyük önemi vardır. Bu nedenle okul öncesi ya da erken çocukluk dönemindeki çocukların eğitilmesi hem ulusal stratejiler açısından hem de evrensel değerlerin benimsenmesi açısından üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir husustur.

Bu yaş grubundaki çocuklar, gelişimsel özelliklerinin gereği olarak oyun çağındaki çocuklardır. Dolayısıyla oyun, bu yaş grubundaki çocukların eğitiminde temel unsurlardan biridir. Özellikle

gruplarla oynanan oyunlar, çocukların bireysel gelişimleri yanında toplumsallaşma süreçlerine de katkı sağlamaktadır. Bu oyunlar sayesinde çocuklar, grupla birlikte hareket edebilmeyi, plan yapmayı, problem çözmeyi ve daha birçok beceriyi edinirler. Yine bu oyunlar çocukların *ben*, *biz* ve *başkaları* kavramlarını özümsemelerini ve bu kavramların birbirleriyle olan ilintilerini keşfetmelerini sağlar.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasına şahitlik etmiş bir 20. Yüzyıl aydını olarak Hilmi Ziya Ülken eğitimin tüm kademeleriyle ilgilendiği gibi okul öncesi eğitimle de ilgilenmiştir. Onun tespitleri, genel kabulleri teyit eder nitelikte olup okul öncesi yaş grubundaki çocukların eğitilmesinin sonraki dönemdeki ahlaksal tutumlarını belirlediği, bu nedenle de değerler eğitiminin okul öncesi eğitimde önemli bir gaye olması gerektiği yönündedir. Bununla birlikte, yaşlarının ve dönemin gereği olarak bu çocukların eğitiminde oyunun önemine vurgu yapmıştır.

Hilmi Ziya Ülken bu görüşlerinin çoğunda oldukça isabetli çıkarımlar yapmıştır. Buna karşılık bazı görüşlerinin bilimsel ve toplumsal gerçeklerle uyuşmadığı söylenebilir. Öte yandan konuyla ilintisi bağlamında değinmesi gereken konulara bazen değinmemiş bazen çok yüzeysel geçmiştir. Bazı konulara da gereğinden fazla yer ayırmış, literatürde çok ince yer alan tartışmalara hararetle dalmıştır.

Örneğin oyunun önemine vurgu yapmasına karşılık, bu oyunların içeriklerine çok değinmemiş, oyun adlarından söz etmemiştir. Gerçi burada, zamanı için geçerli klasik sokak oyunlarını kastetmiş ve bu oyunların toplum tarafından zaten bilindiğini düşünmüş olabilir. Ama yine de hangi oyunun nasıl bir eğitsel etkisi olduğuna ya da hangi oyunun nasıl bir eğitim aracı olabileceğine dair bazı bilgiler paylaşması beklenirdi.

Yine okul öncesi eğitimde oyun – değer bağlamında öğretmen ve okulların sorumluluklarının neler olduğu konusuna çok girilmemiştir. Yalnızca bir yerde öğretmenlerin sinirli çocukları grup oyunlarına dâhil etmelerinin öneminden söz etmiştir. Bu bahis, hem öğretmen rollerini anlatmak bakımında yetersizdir, hem de okulların sorumluluklarına ve işlevlerine hiç değinmemesi bakımından yetersizdir.

Her ne kadar aynı başlıkları kullanmasa da, çocuğun küçüklükten yetişkin bir insan olana kadar geçirdiği ahlaksal dönemlerden ya da aşamalardan bahsederken genellikle birbirini tekrar eden veya benzer görüşler dile getirmiştir. Bu durum, konuyu önemsemesinden kaynaklanan iyi niyetli bir vurgu olarak değerlendirilebilir.

Hilmi Ziya Ülken'in hayatının farklı dönemlerinde farklı görüşlerin etkisi altında kaldığı, farklı ideoloji ve görüşleri benimsediği bilinmektedir. Bu bağlamda, değerlerin ve ahlaksal niteliklerin kazanılmasındaki aşamaları açıklamasında pozitivist etkide kaldığı söylenebilir. Bu etki, görüşlerinin bir kısmına daha etkili bir bilimsel hava katmakla birlikte, metafizik derinliğini azaltmıştır.

Mızıkçı çocukların doğuştan bozukluğu (engelli) oldukları yönündeki görüşlerinin bilimsel gerçeklerle uyuşmadığı söylenebilir. Gerçi bunu kendi çağına göre yorumladığında belki günümüzde hiperaktif ve davranış bozukluğu olan çocuklara karşılık gelecek şekilde revize etmek mümkündür.

Eleştirilebilecek yanlarına karşılık, kendi tarihsel ve toplumsal gerçekliğinde ele alındığında Hilmi Ziya Ülken'in erken çocukluk dönemindeki oyun – değer ilişkisi hakkındaki görüşlerinin çoğu modern psikologlarla uyumlu ve oldukça başarılıdır. Ayrıca Freud'un düşüncelerini

analitik biçimde tahlil etmesi onun bilimsel görüşleri takip ettiğinin göstergesi olarak yorumlanmalıdır.

REFERENCES

- Akyüz, Y. (1982). İbn Sina'nın Türk ve Dünya Eğitim Tarihindeki Yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt: 15, Sayı: 1, Sayfa: 1 – 13*
- (2013). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi
- Atay, M. (2009). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim 1*. Ankara: Kök Yayıncılık
- Avcı, N. (2005). *Düşün Anaforunda Bir Adam: Hilmi Ziya Ülken*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları
- Bacanlı, H. (2015). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi
- Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi
- Bayhan, P. S. & Artan, İ. (2005). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları
- Bee, H. & Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. Çeviren: Okhan Gündüz, İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Beill, B. (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk “Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?”* Çeviren: Cuma Yorulmaz. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Cogan, J., & Derricott, R. (2000). *Citizenship for the 21st Century. An International Perspective on Education*. London: Cogan Page Limited.
- Çelen, Z. (2013). *Her Şeyi Bilen Anne Baba İstiyorum 3 – 6 Yaş*. İstanbul: Pinus Kitap
- Çukur, D. (2011). Okulöncesi Çocukluk Döneminde Sağlıklı Gelişimi Destekleyici Dış Mekân Tasarımı. *Süleyman Demirel Üniversitesi (SDÜ) Orman Fakültesi Dergisi. 12: 70 – 76*
- Dawson, T. L. (1994). *Moral Education: A Review of Constructivist Theory and Research*. Unpublished Position Paper, University of California at Berkeley, Berkeley, CA. Web: <https://dts.lectica.org/PDF/MoralEd.pdf> Erişim Tarihi: 24 Kasım 2015
- Diyanet İşleri Başkanlığı [DİB] (2015). *Kur'an-ı Kerim Meali (İlgili Ayetler)*. Web: <http://www.kuranikerim.com/mdiyanet/nahl.htm> Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015
- Doğanay, A., Seggie, F. N. & Caner, H.A. (2012). Değerler Eğitiminde Örnek Bir Proje: Avrupa Değerler Eğitimi Projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi / 2012 Cilt: 2, Sayı: 3, Sayfa 73 – 86*
- Doksat, N. G. (2011). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Som Kitap
- Esen, M. A. (2008). Geleneksel Çocuk Oyunlarının Eğitimsel Değeri ve Unutulmaya Yüz Tutmuş Ahıska Oyunları. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. XXI (2), 2008, 357-367*
- Gürün, O. A. (1984). *Çocuğumuzu Tanıyalım*. Ankara: İnkılap Yayınevi
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and Teaching About Values. A Review of Recent Research. *Cambridge Journal of Education, 30(2), 169-203*.
- Heinelt, G. (1977). Okul Öncesi Dönemde Çocuğun Gelişiminin Psikolojik Temeli. Çeviren: Şuayip Özdemir. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III (2003), Sayı: 2*
- Karagyozova, N. (2014). *5 – 7 Yaş Çocuklarında Hoşgörü ve Empati Oluşumunda Oyunun Rolü*. 9th International Balkan Educational and Science Congress (16 – 18 October) Edirne: Proceedings Book
- Koçyiğit, S. & Baydilek, N. B. (2015). *Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Oyun Algılarının İncelenmesi*. *YYÜ Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal Of Education*

Faculty., Cilt: XII, Sayı: I, 1-28 Web: <http://efdergi.yyu.edu.tr> Erişim Tarihi: 23 Kasım 2015

- Kohlberg, L. (1963). The Development of Children's Orientation Toward A Moral Order: Sequence in The Development of Moral Thought. *Vita Humane*, 6, 11-13.
- (1969). Stage and Sequence: Cognitive Development Approach to Socialisation. In P. Goslin (Ed.). *Handbook of Socialisation, Theory and Research*. New York: Rand McNally.
- McGill, T. (No date). How Moral Are You? Web: http://www.edmondschools.net/Portals/3/docs/Terri_McGill/READ-HOW%20MORAL%20ARE%20YOU.pdf Erişim Tarihi: 25 Kasım 2015
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2006). *Eğitsel Oyunlar Dersi Öğretim Programı*. Web: <http://ogm.meb.gov.tr/belgeler/egitseloyunlar.pdf> Erişim Tarihi: 26 Kasım 2015
- (2015). Değerler Eğitimi Yönergesi. Web: http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/39/749197/dosyalar/2015_02/09093609_degerleregitiimi.pdf Erişim Tarihi: 25 Kasım 2015
- Mitkovska, S. J. (2014). *Self-Evaluation in Pre-School - Situation, Challenges* 9th International Balkan Educational and Science Congress (16 – 18 October) Edirne: Proceedings Book
- Mojsovska, T. K. (2014). *Educational Context and Continuity in the Transition of Children from Preschool toward Primary Education*. 9th International Balkan Educational and Science Congress (16 – 18 October) Edirne: Proceedings Book
- Ogelman, H. G. & Sarıkaya, H. E. (2015). Okul Öncesi Eğitimi Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri: Denizli İli Örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2015; (29): 81-100
- Özen, Y., Güleriyüz, K. & Özen, H. B. (2012). İlköğretim 1 – 3 Sınıf Hayat Bilgisi, 4 – 5 Sosyal Bilgiler Dersindeki Değerler ve Değerler Eğitiminin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi – JRET*. Kasım 2012, Cilt: 1, Sayı: 4, Sayfa: 277 – 286 Web: http://www.jret.org/FileUpload/ks281142/File/30a1_ozen.pdf Erişim Tarihi: 25 Kasım 2015
- Özgür, İ. N. (1973). Çocuklarımıza Ne Gibi Değerler Öğretebiliriz? *Pedagoji (Çocuk ve Gençlik Eğitimi Dergisi)*. Cilt: 1, Sayı: 5. (36–39).
- Santrock, J. W. (2011). *Yaşam Boyu Gelişim*. Çeviri Editörü: Galip Yüksel. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Topkaya, İ. (2004). *Oyun, Beden Eğitimi ve Spor Öğretiminin Eğitsel Temelleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Türk Dil Kurumu [TDK] (2015). *Güncel Türkçe Sözlük*. “Oyun” ve “Değer” maddeleri. Web: <http://tdk.gov.tr> Erişim Tarihi: 24 Kasım 2015
- Tuğrul, B. (2010). Okul Öncesinde Özel Öğretim Yöntemleri. Editör: Rengin Zembat, *Oyun Temelli Öğrenme* (içinde). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tuzcuoğlu, S. (2005). Gelişimin Doğası. Editör: Betül Aydın, *Gelişim ve Öğrenme* (içinde). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Ülken, H. Z. (1998). *İnsani Vatanseverlik*. İstanbul: Ülken Yayınları
- (2001a). *Ahlak*. İstanbul: Ülken Yayınları
- (2001b). *Bilgi ve Değer*. İstanbul: Ülken Yayınları
- (2001c). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Ülken Yayınları
- (2007a). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Ülken Yayınları
- (2007b). *Türk Tefekkürü Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

- (2008). *Millet ve Tarih Şuuru*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- (2011). *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Yavuzer, H. (2012). *Bedensel, Zihinsel ve Sosyal Gelişimiyle Çocuğunuzun İlk 6 Yılı*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yazıcı, K. (Bahar – 2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *TÜBAR (Türklük Bilimi Araştırmaları) XIX*, s. 499 – 522